

PAGINA 3

'Kinderen in Gaza maken hun kapotte wereld een beetje mooier'

PAGINA 4

'Oude verhalen inspireren jonge mensen'

PAGINA 5

'Ongemakkelijke waarheden over voedselverspilling'

VERDER: Ondergedompeld in de *worship* ■ Mijn zegen heb je niet ■ Met je schoolklas naar de kerk ■ Blikjes in bos en beemd ■ Plichtsgetrouwe kostersglimlach

Gegrepen door het orgel

'Je hebt een heel orkest tot je beschikking'

Een orgel ouderwets? Twee jonge Haagse organisten – Joël Boone van de Duinzichtkerk en Andries Bogerd van de Maranathakerk – zijn het daar zeker niet mee eens. Met enthousiasme en toewijding praten ze over hun geliefde instrument.

Beiden zaten al op jonge leeftijd achter de toetsen. 'Ik had les vanaf mijn zevende, maar ben na drie jaar gestopt', vertelt Andries Bogerd (21). 'Wel ging ik mee met mijn broer, die professioneel organist is, om de registers te bedienen.' Tijdens een van die concerten sloeg de vonk over. Op mijn veertiende ben ik weer serieus begonnen en ik wist meteen dat ik naar het conservatorium wilde, ook al kon ik nog helemaal niks.' Toen Joël Boone (23) eindexamen deed, had hij tien jaar orgellessen gehad. Toch koos hij voor een studie rechten. 'Ik was eigenlijk nooit heel serieus', legt hij uit, 'maar ik vond het zonde om niets meer met muziek te doen. Ik nam les bij Jos van der Kooy, die mij stimuleerde om toch naar het conservatorium te gaan. Inmiddels heb ik mijn bachelor orgel, maar ik heb het gevoel dat ik nog maar aan het begin sta van wat ik zou kunnen.' 'Dat blijft

je hele leven doorgaan', zegt Bogerd, 'en dat is maar goed ook, anders zou de uitdaging eraf zijn.'

Wat maakt het orgel voor hen zo'n aantrekkelijk instrument? 'Aan het orgel kleven veel stigma's: zwaar religieus, christelijk, ouderwets', zegt Boone. 'Maar ik ben erdoor gegrepen en ik wil dat graag overbrengen op nieuwe generaties. Je hebt een heel orkest tot je beschikking dat je helemaal in je eentje kunt bespelen. Er is veel waarmee je kunt experimenteren en waarmee je het orgel uit het oude

'Een vooruitstrevende kerk haalt een goede organist binnen'

grijze hoekje kunt halen.' 'Ook in de kerken zelf zijn die stigma's een probleem', vult Bogerd aan. 'Als zij hip willen doen, dan gaan ze vaak over op een muziekband of op de piano.' Boone: 'Een band, dát is pas ouderwets! Als je als kerk vooruitstrevend wilt zijn, haal dan een goede organist binnen. Men zet wel in op een goede predikant met de juiste opleiding, maar de organist is vaak een sluitpost met een vrijwilligersvergoeding.

Joël Boone (l) en Andries Bogerd

Een kerkdienst zou je uit moeten tillen boven het alledaagse en daarbij is muziek zo belangrijk. Kerkdiensten moet je op hoge kwaliteit houden, juist in deze tijd.' Bogerd: 'En het is inspirerend als mensen je muziek waarderen, wanneer ze zeggen dat je eigenlijk te kort gespeeld hebt.'

Tien wekkers

De beide organisten zitten nog midden in het studentenleven, maar moeten iedere zondagochtend present zijn. Is dat niet moeilijk voor ze? 'Dat is eigenlijk de grootste uitdaging, je moet geen al te gekke dingen plannen op de zaterdagavond', lacht Bogerd.

'Vroeg opstaan kan lastig zijn: ik zet wel tien wekkers. Gelukkig begint de dienst om half elf en woon ik vlak bij de kerk.' Boone: 'Dus jij kunt eigenlijk gewoon uitslapen! Ik woon in Leiden en ik zet de wekker op zeven uur.' Hoe zien de jonge musici de toekomst? Bogerd begint aan het laatste jaar van zijn bachelor en volgt daarnaast de opleiding kerkmuziek. 'Hierna wil ik de tweejarige master doen. Ik zou graag stadsorganist worden of organist in een grote kerk. Daarnaast zou ik orgelconcerten en lessen willen geven. Of het gaat lukken? Ik wil het in ieder geval proberen. Je moet er hard voor werken, het

is echt topsport!' Boone wil het komende jaar eerst zijn master rechten behalen. 'Ik blijf wel lessen volgen en ga zeker mijn master orgel doen om zo mijn eigen artistieke weg te zoeken. Hoe ik de toekomst zie? Ik heb geen idee. De muziek staat op nummer een, dat kan niet anders. Ik blijf sowieso muziek maken.' Na het nemen van foto's laat ik de twee achter bij het orgel van de Duinzichtkerk. Ze gaan nog even samen spelen.

ANNE-HELENE BORGTS

Wat is een goed leven?

In de leergang *Wat maakt je leven de moeite waard?* verkennen deelnemers in vijf sessies deze vraag op persoonlijk niveau. Hoe ziet een goed leven eruit? Wat als het leven pijn doet? Hoe kun je groeien in goede gewoonten? De leergang bevat inspirerende voorbeelden uit heden en verleden, die uitdagen om zelf vorm te geven aan een leven dat de moeite waard is.

VANAF DO. 26. 20.15-21.45 UUR.
LUX, BARTHKAPEL,
BROUWERSGRACHT 2K.
KOSTEN: € 75 (REGULIER),
€ 50 (STUDENT). INFO: RIK ZWALUA,
RIK@LUXDENHAAG.NL
EN LUXDENHAAG.NL
MAXIMAAL 15 DEELNEMERS.

Het gelaat van Jezus

De oudste afbeeldingen van Jezus dateren voor zover bekend van ca. 230. Maar hoe zag Jezus er eigenlijk uit en hoe werd hij in de kunst afgebeeld? In een diaprojectie

laat André Stek zien hoe verschillend Jezus door kunstenaars en literatoren is afgebeeld en beschreven en welke opvattingen eraan ten grondslag lagen.

WO. 25 OF DO. 26. 14 U.
BOSBESKAPEL, BOSBESSTRAAT 4.
OPGAVE: ANDRÉ STEK, 06-51732716,
COMPOSTELA1@LIVE.NL

Afscheid van de kostersglimlach

‘Je bent een beetje een stewardess’

Een ‘geloof’ heeft hij niet, ‘babbelen’ leerde hij ooit van Surinaamse collega’s in de ziekenverzorging. Het bleek voldoende voor Frederik Ekkelboom om twintig jaar lang het kosterschap te vervullen binnen de Protestantse Kerk Den Haag. Nu wacht zijn pensioen.

‘Het is moeilijk om weg te gaan’, peinst Frederik Ekkelboom (65). Twintig jaar lang was hij koster in Den Haag – tien jaar bij de Bethelkerk en tien jaar bij de Lukaskerk. Met als prelude zeker vijfentwintig jaar in de verzorging en verpleging van zieke, demente en lichamelijk gehandicapte mensen. Dat kosterschap, dacht Ekkelboom na het vaarwel zeggen van de zorg, is misschien wel een soort verpleging. Zonder het wassen van mensen en met een zekere spiritualiteit. Inmiddels spreekt hij van ‘christendom in actie’. Wel op de manier van Ekkelboom – een kleine, tikje flamboyante man. ‘Geen verplichte gevoelens. Niet de hele dag zwaaien met de tien geboden. Het gaat om de sfeer. Hoe doen mensen onderling? Is het een gezellige, steunende en bevestigende sfeer? Ik ben degene die randvoorwaarden schept voor contact en religieuze beleving.’

Top vijf

Koffiezetten staat op de eerste plaats in de top vijf van kosterstaken. ‘Koffie is het middel tot contact.’ Op twee komt het schoonmaken van de toiletten (‘ja, die moeten schoon’) en de keuken. Op drie: ‘Luisteren en praten, mensen aanraken. Contact maken.’ Op vier: ‘De praktische aspecten van de kerkdienst. De Bijbel moet openliggen, water op tafel voor de dominee. Ziet de kerkzaal er netjes uit? Die buitenkantdingen.’ En op de vijfde plaats: de ‘kotersglimlach’. ‘Een beetje leuk doen, simpel gezegd. Empathie

tonen. Je bent een beetje een stewardess, je verwelkomt mensen. U kunt daar zitten. Welkom. Je moet het zien als een spel dat je meespeelt, waar wel een echtheid in zit.’

‘Niet de hele dag zwaaien met de tien geboden’

Contact is een sleutelbegrip binnen het kosterschap à la Ekkelboom. Gelijkaardig contact, tussen de koster en de dominee (‘ik ben niets zonder de dominee en de dominee is niets zonder mij’) en tussen de koster en wie de Lukaskerk verder aandoet. Het godshuis aan het Om en Bij, randje Schilderswijk, is immers net zo goed een buurthuis als een plaats van geloofsbeleving. Meestal volstaat een aanraking, of een vraag. ‘Gaaf het vandaag? Hoe is het met je voet? Ik heb ook geen zin in heel diepe gesprekken.’ Doorvragen hoort er wel bij. ‘Ik ken alle persoonlijke omstandigheden.’ En anders ziet Ekkelboom hoe iemand eraan toe is. Die stewardess, het equivalent van de ‘kotersglimlach’, die blijft onder alle omstandigheden plichtsgetroouw. ‘Die zet nog koffie als de oorlog uitbreekt.’ Ekkelboom kan het als geen ander, maar nu is het mooi geweest. ‘Vanaf mijn zeventiende heb ik mij dienstbaar en met een open houding

Frederik Ekkelboom in gesprek met predikant Jannet van der Spek.

naar anderen toe opgesteld. Nu ga ik deze houding met meer vrijheid op mezelf richten.’ Wat onder meer betekent: meer ruimte om gezellige dingen te doen met partner Menno. Naar het

Kunstmuseum, dat stimuleert de fantasie. Geen werk meer dat het leefritme bepaalt.

MATTHIJS TERMEER

Langs kerken in Den Haag

Saai is het zeker niet

Kerk in Den Haag maakt in 2024 een rondgang langs verschillende internationale en migrantenkerken in de stad. Samen met zijn vrouw Neeltje is Rob van Essen te gast bij de internationale gemeente Christian Mission International.

Samen gaan wij ons onderdompelen in de *worship*, de aanbiddingsdienst van de Afrikaanse Pinkstergemeente Christian Mission International. De dienst vindt plaats

in de Albardastraat, in Wijkcentrum Vruchtenbuurt. Een sober onderkomen, waar in een kleine zaal de *worship* al begonnen is. Liever waren Neeltje en ik ergens achterin gaan zitten, maar we worden direct opgemerkt. Bleekjes steken we af bij het kleine aantal Afrikaanse gelovigen. Enkele dames, in kleurige gewaden, lopen biddend en zingend door de zaal. Onbekend terrein voor ons, dit verenigingsgebouw. Probeer het maar niet te vergelijken met een reguliere protestantse kerkdienst. Geen orde

van dienst op papier, geen beamer. Hier wordt ‘the Lord’ geprezen met vele halleluja’s! Ook met ruim veertig jaar ervaring als kerkganger – van hoog-anglicaans tot evangelisch in alle smaken – is deze dienst voor mij toch weer uniek. Wij krijgen twee stoelen toegewezen op de eerste rij. Op de ereplaats voel ik mij pas echt een vreemdeling. Later in de dienst – we zijn dan een uur verder – mag ik vertellen dat ik voor Kerk in Den Haag een impressie ga schrijven. ‘Maar, als emeritus van Kerk in Laak wil ik ook

delen in jullie *worship*, jullie aanbidding.’

Het aantal aanwezigen is nu zo’n vijftientig, schat ik. Op de website (CMI) las ik dat er, zowel in Amsterdam als den Haag, zo’n zestig actieve leden zijn. Qua onopvallende locatie en aantal kerkgangers viel me de overeenkomst met Kerk in Laak op, waar ik regelmatig voega. Na de spontane openingslofprijzing leidt diaken Sylvester de Bijbelstudie.

Participeren

Pinkstergemeenten zijn onderdeel van een stroming in het kerkelijk landschap die teruggaat tot het begin van de twintigste eeuw. Maar het gaat in deze pinkstergemeente weer heel anders toe dan in de pinksterkerken die ik uit eerdere ervaringen ken. Niet vergelijken maar participeren, houd ik mezelf voor. De eigen voorganger, reverend Elias Kwabena Agyemang, moet elders voorgaan. Uit korte gesprekjes na afloop begrijp ik dat de preek hier niet het kenmerkende is: ‘*Worship!*’ Kenmerkend voor pinkstergemeenten is dat het ‘ambt van alle gelovigen’ fundamenteel is. De Geest wil allen gebruiken! ‘Draagt u elke week de collecte in gebed op?’ vraagt ik Bennet. ‘O nee, dat mag iedereen in de gemeente doen.’ Onder leiding van diaken Sylvester wordt er zo’n drie kwartier over het huwelijk gesproken. Ik begrijp dat er aangehaakt wordt bij de Zoom-Bijbelstudie van de woensdag tevoren. Nieuwe inzichten levert het mij niet op, maar het is boeiend te horen dat mensen eigen ervaringen delen. Hoe vond je je partner, hoe ga

je om met onenigheid of geweld in je relatie? Gebed wordt steeds genoemd als voorwaarde voor een antwoord of als medicijn.

‘Op de ereplaats voel ik mij pas echt een vreemdeling’

‘Denk eraan dat counseling soms ook nodig is!’, vult ouderling Johnson aan die achter ons zit. Bij de *worship* die volgt – ‘daar komen we voor!’ zegt Ruth – ben ik toch toeschouwer. Geen liedboek of projectie, geen muzikale begeleiding. Benjamin Amponsa en Vida Mensa leiden als voorzangers de aanbidding en de aanwezigen – staande en soms dansend – vallen zingend en klappend in. Ten slotte dan de preek door Sylvester. De lezing uit Jesaja 51 is ingebouwd in het verhaal over Abraham, Jakob, Elisa, Gideon. Zij worden ons ten voorbeeld gehouden. In de Engelse preek klinkt één Nederlands woord: ‘Jongeren vinden Nederlandse kerken saai!’ De Geest wil ons versterken, weinig kan veel zijn, de Geest neemt de vrees uit ons leven weg.’ Sylvester had wel meer willen zeggen, maar het is twaalf uur. Anderen hebben de zaal nodig. Ruth schiet mij nog snel aan. We moeten wel weten dat deze gemeente al lange tijd zoekt naar een betere ruimte voor de *worship*. Die zorg delen ze met meer migrantenkerken.

ROB VAN ESSEN

Tijdens de *worship* wordt ‘the Lord’ geprezen met vele halleluja’s.

De Hope Foundation in Gaza

‘Waar zijn de goede mensen gebleven?’

De Haagse beeldend kunstenaar en mensenrechtenactivist Ingrid Rollema is een van de oprichters van de Hope Foundation. Deze organisatie helpt in Gaza kinderen met oorlogstrauma's, handicaps en ziekte om via lessen op het gebied van kunst en cultuur te bouwen aan een betekenisvolle toekomst.

FOTO: ROBERT GODDYN

helpen voortzetten.' De Hope Foundation biedt kinderen in oorlogsgebieden lessen op het gebied van kunst en cultuur om hen zo te helpen een betekenisvol leven voor zichzelf op te bouwen. Hiervoor heeft de Foundation een breed scala aan scholen opgericht, zoals een breakdance-academie, een sociaal medialab, een open studio en een academie voor jong talent waar theater- en schilderlessen worden gegeven. Alle projecten van de Foundation zijn het resultaat van de initiatieven van mensen uit Gaza zelf.

Menselijkheid

Ingrid Rollema vertelt over haar ervaringen met de vele bombardementen: 'Er was in Gaza een synagoge; er waren kerken, moskeeën, maar alles is platgebombardeerd. Zelfs onze academie voor jong talent is bewust met springstof opgeblazen. Als je mensen hun geschiedenis ontnemt, als je hun cultuur vernietigt, wat blijft

er dan nog over als ankerpunt? Hoe kun je het bedenken om alles wat cultureel is te vernietigen? We zijn al honderden kinderen kwijt en evenzovele kinderen missen armen of benen of zijn blind geworden. Laatst zijn we weer zeventig kinderen kwijtgeraakt die bij een van onze projecten hoorden. Ik werd zo boos en verdrietig, maar uiteindelijk dacht ik toch weer dat je tegenover zoveel onmenselijks alleen nog maar meer menselijkheid kunt inzetten. Pas zag ik een foto van Israëlische militairen die stonden te huilen omdat enkele Israëlische jongens zichzelf in Gaza hadden opgehangen. Want er is dienstplicht voor vrouwen en mannen, maar er zijn genoeg Israëliërs die deze oorlog helemaal niet willen.

‘Waarom wordt er niet onderhandeld over vrede?’

Er is zoveel kennis in de wereld dat ik niet kan begrijpen dat die kennis niet ten behoeve van vrede toegepast wordt. Waarom wordt er niet onderhandeld over vrede, zowel in Oekraïne als in Gaza?’

Hoe kan het dat Rollema met al die ervaringen niet onder gevoelens van wanhoop en machteloosheid gebukt gaat? 'Dat komt denk ik omdat ik in actie ben. Ik voel me niet machteloos, ik kan iets doen voor die mensen en vooral voor die kinderen. Ik vertel de verhalen door en haal vanuit Nederland geld binnen voor het goede werk. Voor de kinderen werkt het zo: doordat ze samen met andere kinderen beelden maken over wat hen bezighoudt, erover dansen of het in een theatervoorstelling verwerken, kunnen ze het als het ware vastpakken. Onze mensen in Gaza hebben met kinderen tekeningen gemaakt op de witte brokstukken van de kapotgeschoten gebouwen. Daarmee brengen de kinderen naar buiten wat in hen leeft en maken ze hun wereld ook een stukje mooier.'

GREET KAPPERS

MEER INFORMATIE: HOPE-FOUNDATION.NL

DE QR-CODE LEIDT NAAR EEN KORT FILMPJE OVER HET RECENTE WERK VAN DE HOPE FOUNDATION IN GAZA.

FOTO: HOPE FOUNDATION

'Door te tekenen op de brokstukken uit de kinderen wat in hen leeft en maken ze hun wereld een beetje mooier.'

Ingrid Rollema zit boordevol verhalen over haar ervaringen met kinderen die de oorlog in Gaza mee moeten maken: 'Bij een bombardement in Gaza herkende een meisje van 8 jaar haar gedode moeder aan het haar en riep: 'Laat me erbij, dat is mijn moeder!' Maar ze mocht er niet bij. Toen viel het meisje stil, keek omhoog en vroeg: "Waar zijn de goede mensen gebleven?" Deze vraag is voor mij essentieel, want je kunt je focussen op het kwaad, maar je kunt ook kijken naar de mensen die goed doen.'

Geen woord

Rollema heeft in Gaza drieëndertig jaar samengewerkt met dr. Jean Calder, een rehabilitatiearts en humanitair hulpverlener die meer dan veertig jaar werkte voor de Palestijnse hulporganisatie Rode Halve Maan. Rollema: 'Op uitnodiging van een kinderarts, die veel gevoel voor kunst had, ben ik naar dr. Jean Calder in Gaza gegaan en kreeg ik twaalf heel zieke kinderen onder mijn hoede. Ik ben met hen aan het werk gegaan met creatieve werkvormen. Er was een meisje dat al twee jaar geen woord had gezegd, maar die door dat creatieve werk weer is gaan praten. Ik vond het verschrikkelijk toen ik dat werk moest loslaten; ik wilde nooit meer meemaken dat ik opnieuw kinderen zou moeten achterlaten. Toen heb ik samen met anderen de Hope Foundation opgericht en konden we plaatselijke kunstenaars-docenten het werk met kinderen

IN-DRUK

OVER LINKS EN RECHTS

Het ging er heftig aan toe tijdens de gepolariseerde debatten in de tweede helft van de vorige eeuw. Nelson Mandela was volgens de VVD en vele ordelievende Nederlanders een 'terrorist'. Keurige burgers brachten een proteststem op boer Koekoek uit en andere keurige mensen meenden dat op Cuba of achter het IJzeren Gordijn een nieuwe toekomst gloorde. In de kerken waren de verhoudingen tussen de aanhangers van het Interkerkelijk Vredesberaad (IKV) en de voorstanders van het Interkerkelijk Comité voor Tweekzijdige Ontwapening (ICTO) sterk gepolariseerd. Onze penningmeester liep boos de kerk uit omdat de kerkenraad weigerde twee Vredeskranten neer te leggen. En dan zwijg ik nog over de verhitte 'Kuitert

en Wiersinga-discussies' die gelovigen verdeelden. Nee, dominee-zijn in die politieke en theologische stammenstrijd was geen pretje. Wie 'achter Israël' stond was meestal blind voor het leed van 'de Arabieren'. Links en rechts, of wat daarvoor doorgaat, heeft het mij vrienden gekost. 'Geen politiek op de kansel!' Geen partijpolitiek, daar ben ik het mee eens. Maar de profeten en Jezus spraken niet met meel in de mond toen ze ons aanzegden waar de schoenen wringen! Theologisch liepen Evert en Janna van de Poll voorop (hij theoloog, zij studeerde milieukunde) toen zij al in 1988 indringend schreven over de milieucrisis. 'Linkse praat', was de reactie uit hun evangelische achterban. Men was ervan overtuigd dat geloof in Jezus' wederkomst niet strookte

met bezorgdheid over de toekomst van onze aarde.

Een gedeeld verlangen

Bewogenheid met vluchtelingen, zorg over het uitsterven van diersoorten, droogte en bosbranden, megawinsten voor de wapenindustrie: is het 'links' om naar een betere wereld te verlangen?

Religieus gezegd: heeft de Eeuwige het verlangen naar een gehele schepping niet in het hart van alle mensen gelegd? Ook 'rechtse' mensen willen een betere wereld. 'De zon gaat weer schijnen in Nederland', zei Geert Wilders bij de presentatie van het hoofdlijnenakkoord. Verandering nastreven en dat politiek vertalen is geen linkse hobby. Natuurlijk hoop ik ook dat allen zich in het licht van

FOTO VIA PIXABAY

de zon mogen koesteren. Maar dan wel graag, in Bijbelse taal, 'de zonne der gerechtigheid'. Het licht dat allen verlicht en niemand buitensluit of tweederangs verklaart. Rechtse en linkse mensen hebben het verlangen naar vrede, een fatsoenlijk inkomen en de wens om veilig te wonen gemeen. Bovenal mag niet vergeten worden dat wij samen *mens* zijn. 'Heb je naaste lief, hij is als jij.' Een woord

van lang geleden, maar o zo actueel. Pas hoorde ik van de kansel dat christenen tijdens een verjaardag of op een koffiemiddag voor hun mening uit moeten durven komen. Want helaas klinkt er nog wel eens niets tegen gesproken racisme of complotdenken. Ik was het wel met de voorganger eens, maar vind het ook lastig. Een verjaardag of kaartclub is geen gesprekskring. En je wilt ook niet als notoire ruziezoeker gezien worden. In het Bijbelboek Prediker staat dat er een tijd is om te spreken en een tijd om te zwijgen. Als linkse en rechtse mensen in zorg voor de naaste en de schepping aan de toekomst werken, zou ons zwijgen wel eens des te wel-sprekender kunnen zijn.

ROB VAN ESSEN

COLUMN

De kracht van het onverwachte

Deze zomer ging ik in Jeruzalem aan tafel met de Israëlische journalist en publicist Yossi Klein Halevi. Hij schreef voor *The Jerusalem Post* maar ook voor *The New York Times*. Voor mijn vertrek naar Israël had ik hem op papier leren kennen dankzij zijn boek *Brieven aan mijn Palestijnse buurman*. Dit boek is van vóór 7 oktober 2023 en ademt het verlangen naar dialoog.

Code rood

Ik maakte de reis naar Israël en de Palestijnse gebieden vanwege mijn werk bij de EO waar ik betrokken ben bij de Joodse programmering. De reis werd georganiseerd door het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI), dat in Den Haag is gevestigd. Het eerlijke verhaal is dat mijn moeder de trip niet zag zitten: 'Mijn zegen heb je niet.' Haar ongerustheid begreep

ik wel, want we gingen ook naar het noorden van Israël bij de grens met Libanon, de Westbank en we zouden dicht bij Gaza komen. Daar bezochten we het Nova-festivalterrein en een kibboets die op 7 oktober was aangevallen. Officieel allemaal code rood-gebieden. Ik liet me ook niet leiden door wat anderen over de reis zeiden. 'Propagandareis', zei iemand. Of ik voelde een stil oordeel dat ik iets deed wat niet gepast was. Het gleed van me af. Ik houd eigenlijk niet van reizen, maar nu wilde ik gaan. Dit hoorde bij mijn bescheiden pad door het leven. Wat het was? Misschien mijn studie theologie en mijn maandenlange ploeteren om het Bijbels Hebreeuws me eigen te maken? Mijn liefde voor de songfestivalliedjes van Israël? Mijn bezorgdheid dat het toenemend antisemitisme in Nederland uiteindelijk alle minderheden treft?

FOTO: TOM MIKKERS

De reis zat vol contrasten. We gingen van het ene parallelle universum naar het andere. Op een en dezelfde dag bezocht ik Israëlische kolonisten en liep ik rond bij het graf van

Yasser Arafat. We voerden gesprekken met Palestijnse jongeren; we bezochten een vluchtelingenkamp in Bethlehem; we werden ontvangen in het parlement van Israël; we luisterden naar kenners van politiek in die contreien. Ik was nog nooit in een land geweest dat in oorlog is. Zelfs waar het vredig oogde, zag je de symbolen van het conflict. De gijzelaars keken ons aan op het vliegveld, waar hun foto's je begeleidden naar de douane; hun lege stoelen stonden in restaurants. In Ramallah hingen de vlaggen op het stadhuis van Europese landen die recent de Palestijnse staat hadden erkend. In Israël hing overal de blauw-witte vlag uit ramen en balkons, en soms wapperde een vlag zelfs optimistisch aan een waslijn.

Hoop

En daar zat ik dan, in de heilige stad Jeruzalem, aan een lange tafel in een gezellig tapas-sfeertje-restaurant naast Yossi Klein Halevi. 'Als u uw boek opnieuw zou uitgeven, wat zou u dan nu schrijven in de brief aan uw

Palestijnse buurman?' De oudere man naast me was even stil. 'Ik zou de pagina leeg laten. Ik heb nu niet de ruimte. Ik draag te veel leed met me mee. Het bestaan van Israël staat op het spel.' 'Is er dan nog wel hoop?' vroeg iemand anders aan tafel. Klein Halevi antwoordde: 'Jazeker, het onverwachte geeft me nog altijd hoop.' En hij vervolgde: 'In 1973 brak de Yom Kippooroorlog uit. Iedereen in Israël haatte Anwar Sadat, de president van Egypte, maar toch stond hij enkele jaren later in de Knesset en zei dat hij kwam om vrede te sluiten. In 1973 was dat ondenkbaar geweest. Zo zullen we ook nu hoop moeten putten uit het onverwachte.' Yossi Klein Halevi zal het misschien niet door hebben gehad, maar voor mij waren dit heilige woorden. In gure tijden is er altijd nog de onverslaanbare kracht van het onverwachte, dat heel maakt wat in onze ogen niet meer te herstellen is.

TOM MIKKERS

Nationale Bedevaart Martelaren van Gorcum

'Ik kom mijzelf tegen vandaag'

Brielle krijgt als bekendste bedevaartsoord in Zuid-Holland het hele jaar door bezoek van pelgrims die er de Martelaren van Gorcum komen gedenken. Dit jaar vond op 6 juli de Nationale Bedevaart naar Brielle plaats. De twee Haagse katholieke parochies namen hieraan deel en ook *Kerk in Den Haag* was erbij.

In de Bedevaartskerk in Brielle heeft de bisschop van Rotterdam, monseigneur Van den Hende, op 6 juli een volle kerk om welkom te heten. Beelden van de negentien martelaren op een goudkleurige console omringen de aanwezigen. Tijdens het bedevaartseizoen van mei tot en met september komen er pelgrims uit het hele land naar dit heiligdom om hen te eren. De Nationale Bedevaart van de Martelaren van Gorcum is de belangrijkste dag.

Lichtval

De namen van de martelaren worden uitgesproken. Er heerst een plechtige sfeer waar de geur van wierook aan bijdraagt, evenals het 'Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa' ('Mijn schuld, mijn schuld, mijn grote schuld') van de schuldbelijdenis. Ondertussen gaat mijn aandacht naar het fascinerende lichtspel. Terwijl het schip van de kerk vrij donker en sober is, zorgen het zonlicht en de voortdrijvende wolken door de geel en oranje glas-in-loodramen voor een prachtig bewegende lichtval op het priesterkoor. Alsof het wil zeggen: let op, hier gebeurt het! Hier is het licht, het kloppende, vurige hart. 'Toen Jezus werd gekruisigd, dachten de autoriteiten dat het geloof wel zou stoppen, maar dat lukte niet', zegt de bisschop. 'Zo was het ook met de martelaren. Zij moesten uit de weg worden geruimd, maar dat heeft het geloof ook niet gestopt.'

Tijdens de Opstand werden op 9 juli 1572, ondanks de toegezegde vrijheid van godsdienst door Willem van Oranje, in Brielle zeventien priesters en twee lekenbroeders gefolterd en vermoord door de geuzen. Zij waren kort daarvoor gevangengenomen in

Gorinchem. Vanwege angst voor verdere escalatie daar, zijn ze vervoerd naar Brielle en gedood in een turfschuur van een vernietigd klooster. Zij zijn bespot, mishandeld, opgehangen of op de brandstapel terechtgekomen. Dit alles omdat ze weigerden hun rooms-katholieke geloof af te zweren. Ze zijn de geschiedenis ingegaan als de Martelaren van Gorcum.

'Door de harde wind verwaait de uitleg voor een deel'

In 1675 zijn ze zalig en in 1867 heilig verklaard vanwege hun standvastige geloof. Op de plek waar de turfschuur stond, is het bedevaartscapitaal van Brielle gebouwd. Achter de kerk is het martelaarsveld met een kapel met buitenaltaar en een omringende, overdekte kruisgang.

Inspiratie

De aanwezige pelgrims vinden hier saamhorigheid en inspiratie voor hun geloof. 'Ik kom hier al jaren en zal dat doen zolang ik kan', zegt mijn buurvrouw. Op mijn vraag of dat speciaal voor de martelaren is, antwoordt ze ontkennend: 'Nee, daar heb ik niet zoveel mee. Het gaat mij om de sfeer van samenkomen hier. Ik ben zo blij met mijn katholieke geloof en dat herken ik ook bij anderen. Een dag als vandaag verbindt ons.' Een andere bezoeker vertelt mij dat hij hier al decennialang komt: 'Om de dappere heiligen te eren. Zij hebben door de tijd heen nieuwe inspiratie gegeven aan het geloof. Ook nu worden kerken aangevallen, dus hun verzet is nog steeds

FOTO: JOLLY VAN DER VELDEN

De aanwezige pelgrims vinden hier saamhorigheid en inspiratie voor hun geloof.

actueel. Het bloed van de martelaren is het zaad van de kerk.' Tijdens de rondgang langs de kruiswegstaties op het martelaarsveld loopt de bisschop voorop. Bij iedere statie volgt uitleg, die voor een deel verwaait door de harde wind. Het lijkt de aanwezigen niet te deren. Blijmoedig volgen ze, zingend en knielend. Ik zie vandaag veel devotie. Ook tijdens de eucharistieviering werd er veelvuldig geknielend en met

name jongeren gingen op de knieën bij de communie. Dat oude verhalen jonge mensen nog steeds inspireren, maakt een twintiger mij duidelijk. Hij is nog maar kort katholiek en wil hier meer te weten komen over het praktiseren van het geloof. Hoe het is om op bedevaart te gaan, om een pelgrim te zijn. Hij voelt zich geïnspireerd door het verhaal van de martelaren en betreft dat op zijn eigen leven. 'Ik kom mezelf tegen vandaag,

wordt me bewust van hoe ik omga met moeilijkheden in mijn leven.' De dag wordt afgesloten met de sacramentsprocessie met relieken op het martelaarsveld. De pelgrims sluiten zingend aan bij de rondgang: 'Ubi Caritas et amor, Deus ibi est' ('Waar barmhartigheid en liefde is, daar is God'). Met een pelgrimszegen gaan ze weer op weg naar huis.

JOLLY VAN DER VELDEN

Bazaar

Op 21 september opent de Lutherse kerk de deuren voor de traditionele bazaar. Een ruime sortering van klein huisraad, boeken, geluidsdragers, speelgoed, kleding en zelfgemaakte artikelen staat klaar om verkocht te worden. Ook is er koffie, thee en gebak. De opbrengst van de bazaar komt ten goede aan de voedselbank.

ZA. 21. 10-16 U.
LUTHERSE KERK,
LUTHERSE BURGWAAL 7-9

Olijfgroene theologie

Jezelf begrenzen maakt gelukkig

Op 1 september gaat de zogenoemde Scheppingsperiode van start: de jaarlijkse periode van vijf weken voor oecumenische aandacht voor de schepping. Dit jaar is het thema 'Hoop en leef met de schepping'. Hierbij levert de encycliek *Laudato Si'* van paus Franciscus volop inspiratie, zo weten ze in de Voorburgse Koningkerk uit ervaring.

‘Wie van u gooit de stronk van de broccoli altijd weg?’ Ik zit in een workshop met de intrigerende naam ‘God in de supermarkt’. Spreker Alfred Slomp zoekt iedereen die de stronk niet opeet maar weggooit, om te gaan staan. Schoorvoetend sta ik op van mijn plek. Het is het begin van een avond vol ongemakkelijke waarheden over voedselverspilling en de CO₂-impact van mijn keuzes in de supermarkt. De workshop is de laatste in een reeks activiteiten die de Voorburgse Koningkerk dit seizoen heeft georganiseerd onder de naam ‘Laudato Si’, naar de gelijknamige encycliek van paus Franciscus. Daarin roept Franciscus mensen op om met respect en eerbied om te gaan met de aarde en de armen. De aftrap van het activiteitenprogramma werd verzorgd door Gerard Moorman, van de Laudato Si’ Alliantie Nederland. Er volgde een filmavond over klimaatrechtvaardigheid, en econoom Paul Schenderling kwam om een pleidooi te houden voor leven van genoeg. Voor wie de inhoud van de encycliek wilde verkennen, was er een serie bijeenkomsten waarin alle hoofdstukken zijn besproken.

Resultaat: na een half jaar is *Laudato Si'* bij de gemeenteleden *top of mind*.

Klimaatrechtvaardigheid

Jan van der Kolk, van de commissie Vorming en Toerusting, had al eens naar de encycliek gekeken, maar alleen vanuit duurzaamheid. Van der Kolk: ‘De paus heeft met *Laudato Si'* meer aspecten van de schepping aangereikt dan duurzaamheid alleen. Het gaat ook over armoede, biodiversiteit en rechtvaardigheid. Dat laatste aspect sluit goed aan bij wat wij

‘Schoorvoetend sta ik op van mijn plek’

als Koningkerk willen zijn: een kerk in en voor de buurt. Het welvaartsniveau in deze wijk is lager dan aan de andere kant van Voorburg. Er is hier ook minder groen en ruimte. We stelden onszelf de vraag: wat betekent dat in termen van klimaatrechtvaardigheid?’

Ds. Robert Stigter, predikant van de Koningkerk, vult aan: ‘De klimaatcrisis

ILLUSTRATIE: INGRID EN DIETER SCHUBERT UIT: 'HET EI' VAN DIET GROOTHUIS

treft mensen het zwaarst die het minst bijdragen aan klimaatverandering. Waar komt de groene waterspeeltuin waar je kunt afkoelen? In de wijk met de grote tuinen waar ze ook een airco kunnen betalen. Hier kunnen de bewoners in de zomervakantie hun opgewarmde appartementen niet ontvluchten. Op dit thema is het geluid van de kerk hard nodig.’ Stigter noemt het olijfgroene theologie: het groen van duurzaamheid, verbonden met het rood van sociale rechtvaardigheid. ‘De paus heeft die samenhang heel sterk neergezet in zijn encycliek’,

zegt Stigter. ‘Voor ons was dat alle reden om ermee aan de slag te gaan.’ Terugkijkend is Van der Kolk blij dat tijdens de activiteiten naar voren is gekomen dat je wat je voor de schepping doet niet als plicht moet zien, maar dat je kunt zeggen: wat fijn dat we dat kunnen doen. Woorden die Stigter erg helpen zijn: genieten van genoeg. ‘De kerk heeft tweeduizend jaar ervaring met vasten. Dat is ook genieten van genoeg. Het is terugschakelen om weer extra te kunnen genieten. Dan kom je dicht bij hoe we als mens bedoeld zijn en is leven

van genoeg iets vreugdevols.’ Of, zoals Slomp het verwoordt in de workshop: ‘Jezelf begrenzen kan juist een gevoel van geluk opleveren.’

ROELIE DRÖGE

MEER INFORMATIE OVER DE SCHEPPINGSPERIODE IS TE VINDEN OP DE WEBSITE VAN DE RAAD VAN KERKEN. VOOR DOE-TIPS EN LITURGIESUGGESTIES VOOR DE SCHEPPINGSPERIODE, GA NAAR DE WEBSITE LAUDATO-SI.NL.

Met je schoolklas naar de kerk

Wat maakt een ritueel anders dan tandenpoetsen?

Wat vertel je aan jongeren die misschien wel voor het eerst een kerk vanbinnen zien? Godsdienstwetenschapper Marije Verkerk ontwikkelde op verzoek van de Kloosterkerk lesmodules voor leerlingen uit het voortgezet onderwijs die op excursie naar de kerk komen.

Marije Verkerk (38) behaalde na haar studie godsdienstwetenschap haar lesbevoegdheid en werkte tien jaar als docent levensbeschouwing in het middelbaar onderwijs. ‘De aanleiding om modules voor de Kloosterkerk te ontwikkelen, was dat ze regelmatig vragen kregen van scholen om langs te komen, ook best vaak ad hoc, waarbij de invulling van die bezoeken doorgaans aan de kerk werd overgelaten’, licht Verkerk toe. ‘Daarom zochten ze iemand met onderwijservaring die ook kennis heeft over kerken, over wat daar gebeurt en waarin men gelooft.’

Vanuit de Kloosterkerk was nagedacht over onderwerpen die ze in de lessen naar voren wilden laten komen. De rol van Verkerk was met name de didactische invulling: hoe bouw je een uitleg op; hoe zorg je dat leerlingen zich betrokken voelen bij het gesprek; welke vragen kun je stellen? Ook ontwikkelde ze bijpassende werkvormen. Verkerk: ‘De modules spelen in op verschillende behoeften, omdat het per school nogal kan verschillen hoeveel de leerlingen al weten. Soms is het een eerste introductie in het christendom of in wat een kerk eigenlijk is en moet je het dus simpel houden. Daarvoor heb ik een module gemaakt waarbij ze een bingo kaart vullen met

FOTO: PAMELA_D._MCCADAMS VIA ISTOCK

onderdelen uit de kerk, met QR-codes erbij. Een andere module gaat over samenzijn en elkaar helpen, dus meer de maatschappelijke kant van kerk-zijn. Ook is er een module over muziek. In weer een andere module gaan leerlingen in groepjes in gesprek met mensen die actief betrokken zijn bij de kerk. Ten slotte is er een module over rituelen. Daarin staan ze eerst uitgebreid stil bij de rol en kenmerken van rituelen: wat maakt een ritueel bijvoorbeeld anders dan tandenpoetsen of huiswerk maken? De module

wordt ook afgesloten met een ritueel, bijvoorbeeld door samen stil te zijn en een kaars te branden voor iemand of iets waar ze als groep bij stil willen staan.’

Sinds 2020 is Verkerk bezig met een promotie-onderzoek naar het verband tussen zingeving en welzijn bij jongeren. ‘De achtergrond van het onderzoek was de vraag of er, zoals vaak wordt beweerd, een probleem is op dit gebied’, licht Verkerk toe. Zowel in haar werk als haar onderzoek zag ze dat dit inderdaad het geval is: ‘Er is een achteruitgang in het welbevinden, zeker bij meisjes, die vooral samenhangt met prestatiedruk. Het idee te moeten voldoen aan een bepaalde standaard is op alle levensdomeinen aanwezig. Ik ging wel eens met een leerling zitten en vroeg dan: waar word je blij van? En soms was er dan gewoon niets; heel zorgelijk en verdrietig.’

‘Soms is het een eerste introductie in het christendom’

Voor haar onderzoek heeft Verkerk geschreven levensverhalen verzameld van jongeren die in een levensfase zitten waarin ze belangrijke keuzes moeten maken en ook heeft ze diepte-interviews met hen gehouden. Hieruit probeert ze op te maken wat voor deze jongeren existentieel welzijn inhoudt. Verkerk: ‘Wat opvalt is dat ze op de vraag naar hun normen, waarden en levensbeschouwing vooral vertellen over emotionele gebeurtenissen. Psychologie en zingeving blijken sterk met elkaar verweven. Opmerkelijk vind ik de grote waarde die gehecht wordt aan het ervaren van rust. Bijna alle respondenten die iets hebben met religie of spiritualiteit, koppelen dit aan rust.’

IRNA VAN DER WEKKE

VANAF SEPTEMBER ZULLEN DE MODULES IN DE KLOOSTERKERK GEBRUIKT WORDEN. GEÏNTERESSEERDEN UIT ANDERE KERKEN KUNNEN CONTACT OPNEMEN MET RIENK LANOY, PREDIKANT VAN DE KLOOSTERKERK.

Rooms-Katholieke kerken

Parochie Maria Sterre der Zee. Info: rkdenhaag.nl
Centrum. Jacobus de Meerdere-kerk, Parkstr. 65a. Nederlands: zo. 9 u., 11 u.
Schilderswijk. Marthakerk, Hoefkade 623. Zo. 9.15 u., 13 u. Engels/Afrikaans
Haagse Hout. Paschaliskerk, Wassenaarseweg 53. Zo. 9.30 u.
Marlot. Onbevlekt Hart van Maria, Bloklandenplein 15. Za. 17 u. Zo. 13 u. Portugees 17 u. Italiaans
Zeeheldenbuurt. Ignatiuskerk, Elandstr. 194. Zo. 11 u.
Regentessekwartier. Agneskerk, Beeklaan 188. za. 20 u. en zo. 9.30 u. 11.30 u. Spaans
Scheveningen. Antonius Abtkerk, Scheveningsweg 233. Za. 7/9, 21/9 18 u. (Engels), zo. 11 u.
Parochie De Vier Evangelisten Info: rkparochiedevierevangelisten.nl
Valkenbos. Titus Brandsmakerk, Kamperfoeliestr. 279. Vrij.10 u. Zo. 11 u. 11/2 eucharistie
Loosduinen. Kerk Maria van Eik & Duinen, Loosduinse Hoofdstr. 4. Di. 10 u. Zo. 11 u.
Waldeck/Kijkduin. Pastoor van Arsker, Aaltje Noorderwierstr. 4. Do. 10 u. Za. 17 u. Zo. 9.30 u.
Leyenburg. Emmauskerk, Leyweg 930. Za. 13 u. Zo. 9.30 u. Wo. 10 u.

Kerken met vaste voorgangers

Anglican Church Ary van der Spuyweg 1. Zo.11 u. Holy Communion, 17 u. Contemporary Worship 4de zo. 17 u. Choral Evensong.
American Protestant Church Esther de Boer-van Rijcklaan 20. 10 u.
Oud-Katholieke Kerk Juffrouw Idastr 7. 1/9 10 u. H. Augustinus patroonheilige, zo. 10 u. eucharistieviering, 15/9 16 u. vespers
Leger des Heils Ambachtsgaard 198. Zo. 10.30 u. met muziekkorps.
Apostolisch Genootschap Loevesteinlaan 170. Zo. 10 u. met zang en muziek. apgen.nl. Geen vaste voorganger.
Zevendedagsadventisten Robijnhorst 197. Za. 10 u. bijbelstudie, 11 u. dienst.
Quakers Stadhouderslaan 8. Zo. 10.30 u. stille samenkomst.
Taizé Buurt- en kerkhuis Bethel, Thomas Schwenckestraat 30, maandag 19.30 u.

Diverse Rooms-Katholieke kerken
Rijswijk. Bonifatiuskerk, van Vredenburgweg 69. Zo. 11 u. Kerk van Benedictus en Bernadette, Sir Winston Churchillaan 372. Zo. 9.30 u.
De Zinnen, kapel Chr. Triumfatorkerk ma 18.15 u. avondgebed
Lourdeskapel Berkenbosch Blokstraat 9A dagelijks open (9-18 u.), za. 11 u. Rozenkransgebed
Deutsch. Badhuisweg 35a. Zo. 10.30 u.
Français. Stoeplaan 4, Wassenaar. Zo. 11 u.

advertenties

Firma A. H. Kerkhof & Znd
Uitvaartzorg sinds 1892

Dienstverlening op maat door uitvoering van:

- levensbeschouwings- en geloofsgebruiken en individuele wensen

Uitvaartcentra naar uw keuze met ons advies, bijvoorbeeld:

- Ad Patres Frederik Hendrikslaan 7 's-Gravenhage (Statenkwartier)
- diverse andere uitvaartcentra in 's-Gravenhage en omstreken
- bij begraafplaats of crematorium

Thuisopbaring volgens uw wensen met de juiste zorg en middelen

Groot Hertoginnelaan 227
2517 ET 's-Gravenhage
firma@kerkhof-uitvaartzorg.nl **070 345 16 76**
www.kerkhof-uitvaartzorg.nl

Zorgvuldige aandacht en professionaliteit, al vier generaties een familietraditie

ENGELN & SPOOR
UITVAARTVERZORGING

VERZORGD, CORRECT, STIJLVOL

Engelen & Spoor Uitvaartverzorging richt zich op het verzorgen van uitvaarten in Den Haag en omstreken. Wij hebben jarenlange ervaring in traditionele, religieuze en eigentijdse uitvaarten en staan garant voor een verzorgde, correcte en stijlvolle uitvoering van de uitvaart.

U KUNT ONS 24 UUR PER DAG, 7 DAGEN PER WEEK BEREIKEN: (070) 350 70 00
INFO@ENGELNENSPOR.NL - WWW.ENGELENENSPOR.NL

HET CLINGENDAELHUIS - BENOORDENHOUTSEWEG 279 - 2596 BJ DEN HAAG

want met afscheid begint herinnering

Voor een waardevol afscheid met zorg en respect afgestemd op ieders persoonlijke wensen.

Van Der Helm & Schols
uitvaartzorg

Veenweg 14, Nootdorp
Damlaan 64, Leidschendam
Ina Boudier-Bakkerstraat 5, Delft
De Sillestraat 182, Den Haag

070-3202040 - www.vdhuz.nl - 015-3101643

Soms wijzigen de tijden van de diensten. Check tevoren de website van de kerk van uw keuze.

Kerken van de Protestantse Kerk Nederland (PKN)

Kerkgebouwen	Tijd	1 september	8 september	15 september	22 september	29 september
Lukaskerk Om en Bij 2	10.15	ds Otto Kroesen HA	ds Erwin de Fouw gemeentezondag	ds Hein Steinvort kringviering	ds Fokke Fennema	ds Jannet van der Spek
Duinzichtkerk V. Hogenhoucklaan 89	10.00	ds Casper van Dongen	ds Ad van Nieuwpoort gemeentezondag	ds Ad van Nieuwpoort	ds Ad van Nieuwpoort	ds Jaap van de Meent
Christus Triumfatorkerk Juliana v. Stolberglaan 154	10.00	ds Jaap van den Akker	ds Jaap van den Akker startzondag	ds Giel Schormans	ds Robin ten Hoopen	ds Jaap van den Akker
Pax Christikerk Vlamburg 2	11.00	ds Jaap van den Akker	ds Japer Klapwijk HA	ds Paulien Vervoorn	ds Jasper Klapwijk	ds Peter Bakker
Marcuskerk Jan Luykenlaan 90	10.00	ds Giel Schormans	ds Jantine Veenhof startzondag	ds André Verweij	ds Jantine Veenhof	ds Jan Eerbeek
De Oase Meursstraat 1	10.00	ds Simone Visser	kringviering	ds Theo Hetteema HA	startzondag	ds Rob van Essen
Bergkerk Daal & Bergselaan 50 A	10.00	ds Axel Wicke	Jilian Barrett-Tolk	Jilian Barrett-Tolk, diaken Paul Kuhlmann	ds Casper van Dongen	ds Marjan Zebregs verbindingszondag
Maranathakerk 2e Sweelinckstr.156	10.30	ds Mark van der Laan S&T	ds Bert Kuipers	ds Mark van der Laan cantate	ds Erika van Gemerden	ds Ad Alblas
Noorderkerk Schuijstr. 9-11	10.00	ds Jacob Korf	ds Henk van Laren	ds Nel van Dorp	ds Durkje Sikkema	Rik Zwalua
Vieringen Lux	11.30	ds Ruth Six	Rik Zwalua	Bob van Meijeren	Rik Zwalua	ds jantine Veenhof
Bosbeskapel Bosbeststr. 5	10.00	ds Jan Eerbeek	ds P. Crom	ds Wietske Verkuyt	ds B. Kuipers	ds Sara Dondorp S&T
Abdijkerk WillemIII-str. 40	10.00	ds Martin van Wijngaarden	ds Martin van Wijngaarden startzondag	ds Sara Dondorp	ds Martin van Wijngaarden	ds Herma Kamphuis S&T
Shalomkerk Vrederustlaan 96	10.00	ds Jan Maasland	ds Rob van Essen	ds B. Kuipers	ds E. Kok	ds Martin van Wijngaarden
Bethelkerk Scheveningen J. Kokstr.173	10.00	ds Gerco Lock	ds Gerco Lock	ds Wim Scheltens	ds Gerco Lock startzondag	ds Gerco Lock
Oude Kerk Keizerstr. 8	10.30	ds Barend Weegink	ds Dirk Jan Thijs	ds Barend Weegink	ds H. de Graaff	ds Barend Weegink
Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00	ds Charlotte van der Leest	ds David Schinkelshoek	ds Charlotte van der Leest	ds Charlotte van der Leest cantate	ds W.Lolkema
Pr. Julianakerk Tesselsestr. 6	10.00	ds Bernhard van Vreeswijk HA	C. de Gelder evangelisatie	ds Bernhard van Vreeswijk, startzondag	ds Bernhard van Vreeswijk	ds Thejon Bos
De Toevlucht Laan v. Hoorwijk 140	10.00	ds Attie Minnema S&T	ds Jaap van de Meent	ds Attie Minnema	oecumenisch in RK H. Bartholomeuskerk	ds Hans Mast
Bethlehemkerk Laan v. Meerdervoort 627	10.00 16.30	ds Bert Karel Foppen 17u ds Thejon Bos in Grote Kerk	ds Bert Karel Foppen, ds Wijnberger	ds Bert Karel, ds Thejon Bos 17u ds Bert Karel Foppen in Grote Kerk	ds J. Visser ds Bert Karel Foppen	ds Bert Karel Foppen 17u ds W. de Hek in Grote Kerk
Houtrustkerk Beeklaan 535	10.30	ds Karl van Klaveren	ds Marjan Driessen	ds Karl van Klaveren	Nel Verburg	ds Wout Huizing
Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00	ds David Schiethart	ds Rienk Lanooy HA	ds Rienk Lanooy	ds Nel van Dorp	10.30 ds Rienk Lanooy cantate
Ev. Lutherse Gem. Lutherse Burgwal 9	10.15	ds Christel Minnaard	naar Lukaskerk	ds Jannet van der Spek HA	ds Erwin de Fouw met cantorij	naar Lukaskerk
Église Wallonne Noordeinde 25	10.30	pasteur Hartman Out	pasteur Tim Wiersum	Francois Roux	pasteur Diewertje Zantingh	Virginie Lacomme
Oude Kerk Herenstraat 77 Voorburg	10.00	ds Leneke Marchand	ds Bernhard van Vreeswijk 19u ds Jan Maasland	ds Leneke Marchand	ds M. Zebregs	ds Leneke Marchand
Koningkerk Br. Ingenhoeslaan 4 Voorburg	10.00	ds Robert Stigter	ds Robert Stigter	ds Arlette Brabander	ds Robert Stigter	ds Robert Stigter

Overige kerken

	Tijd	1 september	8 september	15 september	22 september	29 september
Deutsche Ev. Gem. Bleijenburg 5	10.30	Pfr Thomas Vesterling	Pfr Thomas Vesterling	Pfr Thomas Vesterling	Pfr Thomas Vesterling	Pfr Thomas Vesterling
Doopsgezinde Gem. Paleisstr. 8	10.30	ds Marijn Vermet startzondag	ds Anneke van der Zijpp	ds Marijn Vermet	vierde zondag	ds Iris Hasselbach
Ev. Broedergem. Hermhutters Chasséstr. 1	10.00	zr Christine Welschen	zr Christine Welschen	10.30 vredesdienst in Maranathakerk br Henry	zr Christine Welschen	11u zr Christine Welschen zangdienst
Haagse Dominicus Th. Swenckstr. 30	10.30	Als je maar gezond bent, Ria Keijzer, Tamme Wiegersma	X	Zoek je vrede, jaag die na. Viering met doopsgezinden en Ekklesia Henk Baars, Marijn Vermet en Leo van Driel	X	Meditatieve vering Janine Mutsaerts
Indon. Ned. Chr. Kerk Jan Luijkenlaan 92	14.00	ds Johannes Linandi	ds Marla Winckler-Huliselan	ds Stanley Tjahjadi	ds Hendri Sendjaja	ds Johannes Linandi
Ekklesia Brouwersgracht 2-k, in steeg door hek	11.00	X	Ik en de ander	viering met Dominicus en doopsgezinden	X	X
Kruispuntgemeenschap Bloklandenplein 15	10.30	X	zr Liesbeth Boddens	X	ds Jaap van den Akker	X
Remonstrante kerk Laan v. Meerdervoort 955	10.30	ds Antje van der Hoek, ds Reinhold Philipp openingsdienst	ds Rien Lutmers	ds Reinhold Philipp vredesweek	ds Jan Douwes	ds Reinhold Philipp
Ichthuskerk Duinkerkerstr. 9	9.30	ds Samuël Sewdien	ds Jasper Klapwijk	ds Jan Wessels op de camping	ds Jasper Klapwijk	ds Bernhard van Vreeswijk
Franciscuskerk N. Broeckhuysenstr. 23	10.30	pastor Mieke Speckens S&T	pastor Nanda de Hoop	ds Mineke Kroes	ds Adrie Sterrenburg	ds Robert Nangu
Morgensterkerk Genemuidenstraat 212	10.00	*	ds Hans Riemer	* 14u Masoud (Farsi)	ds Gerrit den Broeder	ds Hans Riemer

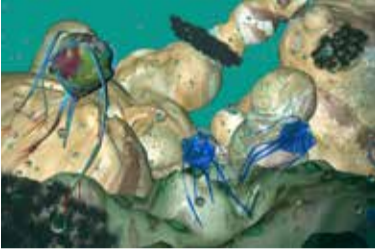
Symbolen X geen dienst * zie website van de kerk HA: Heilig Avondmaal S&T: Dienst van Schrift en Tafel

AGENDA SEPTEMBER 2024

Voor een overzicht van alle activiteiten: zie kerkinderhaag.nl. Voor adressen van kerken zie pagina 6.

Maranathameditatie

Laat de beslommingen van een drukke week van je afglijden in een wekelijkse meditatieworkshop. Aanmelden via 070-3601467 of maranathameditatie@gmail.com
Elke vrij, 20 u. ■ Maranathakerk

Wonderlijke onderwereld

Beeldend kunstenaar Quinten Smith creëert virtuele werelden waarin je landschappen, dieren en planten tegenkomt in computer-gegenereerde animaties, geprinte stills en keramiek. In september en oktober exposeert hij in buurt-en-kerkhuis Bethel. Info: betheldenhaag.nl
Opening: vrij, 6. 16 u. ■ Bethel, Thomas Schwenckestraat 28/30

Najaarsbazaar

Bezoek de grote en gezellige najaarsbazaar, met onder meer kleding, boeken, brocante, speelgoed en klein huysraad.
Vrij, 6. 15-19 u. en za. 7. 11-15 u. ■ Maranathakerk

Spotlightfestival

Tijdens het Spotlightfestival in de Kloosterkerk maken de bezoekers op een verrassende manier kennis met het culturele aanbod van Den Haag. Info: kloosterkerk.nl
Za. 7. 19.30-22.30 u. ■ Kloosterkerk

Ontdek het christelijk verhaal

Maak in vijf avonden op een ongezwongen manier (opnieuw) kennis met het christelijk geloof. Wel of geen voorkennis? Sceptisch? Ieder is welkom. Deelname gratis, aanmelden via luxdenhaag.nl
Vanaf ma. 9. 20-21.30 u. ■ LUX, Noorderkerk

Oude liederen

De liederen uit het Liedboek (2013) komen uit vele tijdvakken en tradities. Wat zeggen die teksten ons? Tijdens maandelijkse bijeenkomsten praten de deelnemers hierover. Leiding en opgave: ds. Martin van Wijngaarden, 06-10017055, ml.van.wijngaarden@planet.nl
Vanaf di. 10, tweede dinsdag van de maand. 14.30-16 u. en 19.30-21 u. ■ Abdijkerk

De kerk is fantastisch

Samen met pastoor Tom Kouijzer lees je in acht bijeenkomsten het boek *De kerk is fantastisch* van Rik Torfs. Opgave: pastor.kouijzer@p4ev.nl. Deelname is gratis, je koopt zelf het boek.
Vanaf do. 12. 20 u. ■ Pastoor van Arskerk

Film: Le Fils de l'Autre

Wanneer Joseph aan zijn dienstplicht bij het Israëliëse leger wil beginnen, ontdekt hij dat hij bij zijn geboorte werd verwisseld met Yacine, kind van een Palestijnse familie. Info: 070-3258563, jenneke.reitsma@kpnmail.nl. Aanmelden niet nodig.
Ma. 16. 19.30 u. ■ Bosbeskapel

Maranathacollege met Joris Voorhoeve

Joris Voorhoeve, liberaal politicus en hoogleraar internationale ontwikkelingen, geeft een publiek college over de ontwikkelingen in Oekraïne. Daarover gaat ook zijn onlangs verschenen boek, *Ware moed*. Toegang € 10
Woensdag 25. 20 u. ■ Maranathakerk

Een nieuw tijdperk

Gespreksserie over het boek *De namiddag van het christendom: Op weg naar een nieuw tijdperk* van Tomáš Halík. Info en opgave: Huibert Oppedijk van Veen, 070-2119783, hhoppedijk@ziggo.nl
Vanaf ma. 30. 20-21.30 u. ■ Bosbeskapel

Alpha-cursus

In september gaat een nieuwe Alpha-cursus van start, een serie bijeenkomsten waarin deelnemers samen het christelijk geloof ontdekken. Gedurende tien woensdagavonden wordt ingegaan op vragen zoals: wie is Jezus? Hoe kun je geloven? Waarom en hoe zou je bidden?

VANAF WO. 25. 18.30-21.30 U. INLOOPCAFÉ DICHTBIJ, AZALEASTRAAT 2.
INFORMATIE EN/OF AANMELDING: THEJON BOS, 06-20128174, THEJON.BOS@BETHLEHEMKERK-DENHAAG.NL

FOTO: SARAH B VIA UNSPLASH

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

Bedevaart naar Heiloo

Haagse Bedevaarten organiseert een bedevaart naar Onze Lieve Vrouw ter Nood te Heiloo in Noord-Holland. Hier bevindt zich een put met heilzaam water, die tijdens de Reformatie werd gedempt. In 1713, in tijden van veepest, weld water op vanonder het puin. Dieren die hiervan dronken zouden de veepest hebben overleefd.

WO. 11. 8.15 U. VERTREK VANAF DEN HAAG CS, BUSPLATFORM LINKS, HALTE VAKANTIEBUSSEN. KOSTEN € 95,50 P.P. INFO EN OPGAVE: [BEDEVAART.NL](http://bedevaart.nl) OF DEHAAGSEBDEVAARTEN@GMAIL.COM

Theologische vorming

Misschien vraagt een studie theologie aan de universiteit wat veel. Gelukkig is er ook de driejarige basis cursus Theologische Vorming voor Geïnteresseerden (TVG). In september gaat een nieuwe cursus van start, met vakken als Oude en Nieuwe Testament, kerkgeschiedenis, dogmatiek, filosofie, ethiek, spiritualiteit en liturgiek.

VANAF DO. 12. 13.30-16.15 U. CHRISTUS TRIUMFATORKERK, JULIANA VAN STOLBERGLAAN 154. KOSTEN: € 270 PER JAAR + € 15 INSCHRIJFGELD (EENMALIG). INFO EN AANMELDING: [W.VAN.DUYN1@KPNPLANET.NL](mailto:w.van.duyn1@kpnplanet.nl), TEL. 071-4073566.

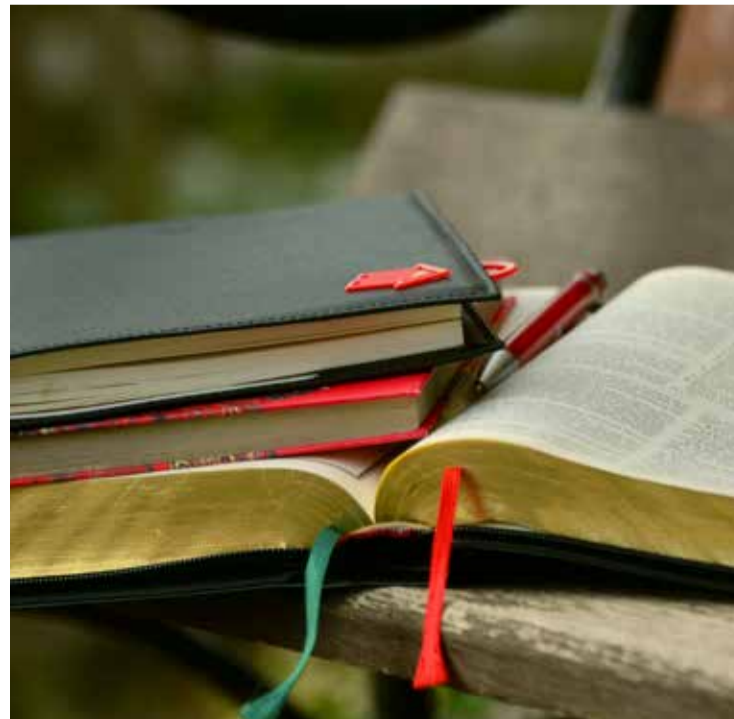

FOTO: CONGERDESIGN VIA PIXABAY

Zomervieringen in de Grote Kerk

In september zijn er drie zomervieringen in de Grote of Sint-Jacobskerk. De diensten worden gehouden op initiatief van de wijkgemeente Bethlehemkerk, onderdeel van de Protestantse Kerk Den Haag. De diensten staan open voor iedereen die graag een keer in het centrum van de stad op een indrukwekkende plek wil samenkomen om te luisteren, te zingen, te ontmoeten of stil te worden. De voorgangers in de vieringen laten zich voor het thema van hun overdenkingen mede inspireren door wat er in de kerk te zien is.

ZO. 1. 17 U. BORREL NA AFLOOP. ZO. 15 EN 29: 17 U. DRANKJE EN MUZIEK VANAF 16 U. GROTE KERK, ROND DE GROTE KERK 12. MEER INFORMATIE: INFO@BETHLEHEMKERK-DENHAAG.NL

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

SEPTEMBER 2024, jaargang 27, nr. 268
Deadline oktober: 6 september
Uitgave van de Protestantse Kerk Den Haag, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag, de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage Oost en de Rooms-Katholieke parochies Maria Sterre der Zee en De Vier Evangelisten.

Contact: redactie@kerkinderhaag.nl.
Tel. 06 24 69 66 64 (Anne-Helene Borgts)
hoofdredactie@kerkinderhaag.nl
Tel. 06 4626 69 64 (Greet Kappers)
Parkstraat 32, 2514 JK Den Haag

Redactie: Greet Kappers (hoofdredacteur), Irna van der Wekke (tekstredactie), Anne-Helene Borgts (eindredacteur), Henk Baars, Ronald van Bochove, Henriëtte Boerma, Roelie Dröge, Rob van Essen, Hans Hemmes, Shari van den Hout, Rienk Lanooy, Tom Mikkers, Jolly van der Velden.

Vormgeving: Maartje de Sonnaville
Webredacteur: Ronald van Bochove

Druk: Opmeer Drukkerij bv
Website: ISI Media, isimedia.nl

Advertenties:
kerkinderhaag.nl/adverteren
adverteren@kerkinderhaag.nl
06 24 69 66 64 (Anne-Helene Borgts)

Los postabonnement:
€ 30,- per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: info@kerkinderhaag.nl
Giften: IBAN NL35 INGB 0007 7749 10

Disclaimer:
Kerk in Den Haag heeft getracht alle rechthebbenden te achterhalen. Indien iemand desondanks meent rechten te kunnen doen gelden, dan kan hij of zij contact opnemen met de eindredacteur.

Copyright:
Overname van foto's en artikelen alleen na schriftelijke toestemming van de redactie: redactie@kerkinderhaag.nl

BEELD: WIKIMEDIA COMMONS

Sint Eymard

Pastoor Tom Kouijzer houdt een lezing over de spiritualiteit van de heilige Petrus Julianus Eymard, wiens relieken zich in de Emmauskerk bevinden. Achteraf is er gelegenheid om na te praten onder het genot van een kopje koffie of thee.

WO. 25. 19.30 U. EMMAUSKERK, LEYWEG 930. AANMELDEN IS NIET NODIG.

Troubadour Martijn Breeman

Artificial Intelligence (AI)

Nu ben ik nog van vlees en bloed, maar hoelang is dit houdbaar? Mijn intellect is puur natuur, maar wel op zijn retour. Mijn lied is haast ten einde, ach, ik ben nog lang niet koud, maar de zeisman ligt de laatste tijd steeds vaker op de loer. Maar ook als ik tot stof verga, weet ik hier nog te blijven, want zie: AI laat analyses los op mijn lyriek en leert om in mijn stijl gloednieuwe liederen te schrijven. Zo blijft de Troubadour bestaan, met dank aan de techniek.

AI doet dode kunstenaars uit bits en bytes herrijzen. Bach schrijft nog een cantate, Shakespeare komt met een nieuw boek. Deepfake is ook fantastisch, daar wil ik u graag op wijzen: James Dean en Alan Rickman, samen op het witte doek. Maria Callas staat met Richard Tauber op de planken, in hologramconcerten zingen zij het werk van Sting. Moderne thema's mengen zich met eeuwenoude klanken. De invloed van AI in ons bestaan is niet gering.

AI doet wel de levende artiesten tandenknarsen. AI maakt alle creatieve geesten werkeloos. AI hoeft niet te eten of haar bovenlip te harsen. Je zou als baas wel gek zijn als je niet AI verkoos. Toch zijn er criticasters die bij hoog en laag beweren dat nooit computerpulp de geest en ziel tot voeding strekt en dat AI alleen maar pronkt met iemand anders' veren, maar is kunst matig als die kunst kunstmatig wordt verwekt?

Ik schrijf nog zelf mijn liedjes – maar dat weet u dus niet zeker; misschien is dit lied wel ontstaan met één druk op de knop. Mijn spieren worden slapper en mijn hersens worden weker en op een kwade dag is echt mijn inspiratie op. Geruisloos neemt AI het op die dag dan van mij over, aan ieder denkbaar onderwerp wordt wel een lied gewijd alsof ik deze uit mijn hoge hoed snel even tover, zo blijft de Troubadour bestaan tot in de eeuwigheid.

FOTO: GOOGLE MAPS

Leegstandsaward door Straat Consulaat

Hoewel in Den Haag de woningnood hoog is, staan er heel wat panden leeg. Dat is een doorn in het oog van het Straat Consulaat, dat zich inzet voor dakloze mensen. Daarom heeft de organisatie de Leegstandsaward in het leven geroepen. Uit vijf genomineerde gebouwen werd uiteindelijk één grote winnaar gekozen: de oude KPN-telefooncentrale aan de De Constant Rebecquestraat. 'Met

deze ludieke actie willen we duidelijk maken dat er echt veel leegstand is en dat deze plekken heel goed ingezet kunnen worden om woningen te creëren. Deze panden staan al tijden leeg en kunnen bij wijze van spreken meteen gebruikt worden', aldus Peter Bos, belangenbehartiger bij het Straat Consulaat.

BRON: DEN HAAG FM

COLUMN

Blikjes, blikjes, steeds meer blikjes

Als je niet oppast, wordt het een obsessie. Dan kun je geen afvalbak meer passeren zonder dat je er even in wilt kijken. Toen ik dit merkte, ging ik eerst minderen en inmiddels ben ik gestopt met het verzamelen van statiegeldblikjes en -flesjes. Meer dan honderd liggen er opgetast in mijn berging, klaar om weggebracht te worden. Wat ik met die vijftien of zestien euro ga doen, heb ik lang geleden al bedacht: natuurboeken kopen bij kringloopwinkels. Daarvan heb ik er eigenlijk wel genoeg. En ik heb helemaal geen zin om honderd blikjes tegelijk weg te brengen. Dat wordt geheid ruzie met ongeduldige mensen bij de inlevermachine. Om dat te vermijden, zou ik op zondagochtend moeten gaan en dan ben ik meestal nog niet wakker. Het ging me amper om het geld. Het is een soort verzameldrang, een beetje te vergelijken met het verlangen om zoveel mogelijk soorten vogels, insecten en runderen te zien en op naam te brengen. Dat verlangen is de reden dat ik de buitengebieden van '070' opzoek, te voet of per fiets. En voor het fotograferen van mens, dier en object in interessante, liefst afwijkende situaties. Vaak op onchristelijke, schimmige tijdstippen. Ik kreeg door dat de blikjes – dat zijn het meestal – voor het opscheppen liggen in de groene afvalbakken in bos en beemd. Ook in afvalbakken op straat, maar ik houd er niet van als er naar me gekeken, geroepen of getoeterd wordt. Dan begint mijn korte lontje te smeulen. Een lichte obsessie dus, zeker toen bleek hoe achteloos die blikjes worden weggegooid. Bijna nooit helemaal leeg, soms halfvol. Leeggieten, in een oude broodzak en hop, in de fietstas. Door goed in de bak te loeren, kun je vieze handen doorgaans wel vermijden. In het

ergste geval heb je een keer huzarensalade of mayonaise aan je vingers. Thuis lijd ik aan lichte smetvrees, buiten veeg ik mijn handen af aan het gras, spuug er eens in en spoel ze af in een sloot of regenplas. Net als bij het vissen en kamperen. Het enige vervelende is dat die energiedrankjes behoorlijk stinken.

FOTO: MATTHIJSTERMEER

Uiteindelijk levert al die moeite een bescheiden bergje op.

Soms vroeg ik hangjongeren op bankjes ronduit of ze nog blikjes voor me hadden, wat wel eens tot aardige gesprekken leidde. Toch begon ik me steeds meer een verschoppeling te voelen. Een slechtgeklede, eenzame en arme man. Oud, ook nog, in de ogen van die jongeren. Ik ben het geen van alle, maar een gedachte is vaak moeilijk uit te bannen. Die jongeren geven niet om de paar centen die ze weggooiën met hun energiedrankjes. Andere buitendrinkers ook niet; regelmatig kwam ik de restanten van complete bierfestijnen tegen. Twee nog gesloten blikjes zelfs, onlangs. Een volle crèmepot, Apple-oordopjes, een bakje met kaasblokjes, een vismaaltijd. Er is best te leven van de resten van de welvaartsments. Ik heb te doen met degenen die dagelijks afvalbakken uitvlooiën en laat de buit verder aan hen. En anders gaan de gemeentewerkers er vast even met de handschoen door, voor een mooie bijverdienste. Het is ze gegund.

MATTHIJSTERMEER

Godenschemering

RAFAËL, HET VISIEN VAN EZECHIEL VIA WIKIMEDIA COMMONS

In zijn boek *Godenschemering. De geschiedenis van ons geloof in God* beschrijft Daniël de Waele hoe het geloof in God zich in de loop der tijd heeft ontwikkeld. In een maandelijkse leeskring bespreken deelnemers door ds. Fennema gemaakte samenvattingen van het boek.

VANAF WO. 18. 15.30 U.
SHALOMKERK, VREDERUSTLAAN
96. LEIDING EN OPGAVE:
DS. FOKKE FENNEMA,
070-3211443 OF 06-54941233,
F.B.FENNEMA@PLANET.NL

Expositie Leven in Gods licht

In de Bosbeskapel is een expositie te zien met werken van textielkunstenaar Hannelieke van de Beek. Zij vindt inspiratie in Bijbelverhalen voor haar intuïtieve en experimentele kunstwerken, gemaakt van uiteenlopende materialen. Levenservaringen zoals gebrokenheid, verdriet, troost, heling, uitzicht en hoop zijn voelbaar en doorleefd.

KUNSTWERK: HANNELIEKE VAN DE BEEK

ZA. 14. 15 U. OPENING MET HANNELIEKE VAN DE BEEK.
TE ZIEN T/M 27 OKT. BOSBESKAPEL, BOSBESSTRAAT 4.
INFO: 06-41836659, A.J.DEN.HOLLANDER@OUTLOOK.COM

FOTO: STOCKSNAP VIA PIXABAY

Wezenlijk wandelen

Elke eerste zaterdag van de maand kun je meelopen met de Wezenlijke wandeling, een pelgrimage in de traditie van de oecumenische geloofsgemeenschap Iona. Deelnemers lopen in duo's of trio's en komen onderweg langs verschillende inspiratiebronnen. De wandeling duurt ongeveer vijf kwartier.

VANAF ZA. 7. 10 U. BERGKERK, DAAL EN BERGSELAAN 50A.
OPGEVEN T/M DE LAATSTE ZONDAG VAN DE VOORAFGAANDE MAAND
VIA WHATSAPP BIJ DS. MARJAN ZEBREGS (06-28103371).

FOTO: VINS ON TAN VIA PIXABAY

Groen Inspiratiepad

Den Haag bruist van de inspirerende groene ideeën, activiteiten en acties. De werkgroep Geloven in Groen van de Haagse Gemeenschap van Kerken organiseert een groen inspiratiepad langs een aantal mooie en diverse locaties, zoals een verpakkingsvrije winkel, een repairshop, groene kerken, een moskee, een kloostertuin. Al deze projecten zijn gericht op vergroening, verduurzaming, recycling en consuminderen.

5 OKT. 11 U. OPENING IN DE TUIN VAN GELOVEN, WESTEINDE 101.
AFSLUITING OM 15 U., IN STADSOASE SPINOZAHOF, REPELAERSTRAAT 61.
INFO: OECUMENEDENHAAG.NL OF GIG@OECUMENEDENHAAG.NL